

COORDONATE ARTISTICE ȘI TERAPEUTICE ÎN PREGĂTIREA VIITORILOR ACTORI

ARTISTIC AND THERAPEUTIC COORDINATES IN TRAINING FUTURE ACTORS

IULIANA NISTOR (MUȘETESCU)¹,

doctorandă,

Universitatea Națională de Arte George Enescu, Iași, România

CZU 792.028:37

În conținutul lucrării de față mi-am propus să aduc în discuție două coordonate importante ale pregătirii viitorilor actori pentru viața culturală. În școlile de teatru se insistă pe dimensiunea artistică a pregătirii actorilor și, mai puțin, pe trezirea conștiinței misiunii lor în cadrul societății. Consider că teatrul este o artă cu reale valențe terapeutice, care pot fi activate de o abordare interdisciplinară a felului în care este gândită formarea artiștilor. Ne referim aici la importanța introducerii orelor de psihologie, dezvoltare personală, sociologie și antropologie, care ar putea ajuta tinerii să aprofundeze zona de înțelegere a ființei umane reprezentată de spectator. De asemenea, o abordare pluridimensională a viitoarei profesii îi va ajuta pe studenți atât în propria dezvoltare personală, dar și în găsirea resurselor de echilibrare emoțională, după ieșirea din rol.

Cuvinte-cheie: teatru, terapie, student, actor, conștientizare

In the content of the present paper, I propose discussing two important coordinates of training future actors for the cultural life. In the theatre schools, emphasis is laid on the artistic dimension of training actors and less on awakening their awareness of their mission in society. I do consider that the theatre is an art with a real therapeutic value that could be activated by an interdisciplinary approach to the way in which the training of the future artists is thought. We mean the importance of the introduction of classes in psychology, personal improvement, sociology and anthropology that could help young people go deeper into the area of understanding the human being represented by the spectator. A multidimensional approach to their future profession would help the students both in their personal development but also in finding the resources for their emotional balance, after they exit from their roles.

Keywords: theatre, therapy, student, actor, awareness

Introducere

Transformările sociale resimțite pe plan internațional impun găsirea unor metode prin care omul, pilonul central al vieții, să-și găsească echilibrul interior și să poată să facă față provocărilor lumii exterioare. Efectele mutării accentului de pe dimensiunea spirituală a vieții pe provocările oferite de lumea

¹ nistor.iulia@ymail.com

materială pot avea impactul diminuării importanței ființei umane, abordată holistic, în favoarea noutăților aduse de dezvoltarea tehnologică.

Din această perspectivă, în efervescența lumii contemporane, misiunea vindecătoare a artei depășește perspectivele literare sau metaforice și se impune ca o necesitate stringentă. Se cere o reevaluare a atitudinii artiștilor față de domeniul lor profesional, o reconștientizare a locului pe care îl ocupă în geografia spirituală a societății, dar și găsirea unor mijloace mai atent selectate, prin care să-și exprime intențiile creative.

Artă și vindecare

Primele manifestări artistice au avut în vedere dimensiunea curativă, arta fiind însoțitoarea unor procese de vindecare a bolilor sufletești, care se repercutau și asupra sănătății trupului. Ele veneau ca o punte de salvare, în diferite perioade ale omenirii, când medicina, așa cum o înțelegem astăzi, nu exista.

Amintim aceste lucruri pentru că ele ni se par elemente fundamentale, pe care un viitor artist trebuie să le aibă în conștiință. Opțiunea de a urma o școală superioară de artă nu înseamnă numai oportunitatea de dezvoltare a unor noi abilități profesionale, tehnice sau interpretative, ci și o șansă de dezvoltare a unor capacități individuale de receptare a nevoilor sufletești pe care societatea contemporană le are. Mediul universitar în care studentul ajunge, este locul care îi poate oferi ocazia de identificare și de amplificare a resurselor personale, creative, cu scopul de a se dezvolta ca un om întreg.

Dacă studenții facultăților de medicină sunt pregătiți pentru a trata bolile trupului fizic, viitorii artiști, în cazul în care măiestria lor nu se oprește doar la interpretarea artistică, pot fi persoanele care vor asigura sănătatea sufletească a semenilor. Din această perspectivă, perioada pe care studenții o petrec pe băncile facultăților de artă le poate oferi șansa nu doar de asimilare a unor cunoștințe, ci și de dezvoltare personală conștientă prin artă.

Ce înseamnă acest lucru? Ce aduce conștiința nou în gândirea artistului? Procesul de lucru creativ, prin care el trece, nu implica și această dezvoltare?

Creativitate și conștientizare

Creativitatea este un element indispensabil evoluției umane și, implicit, artistice. A fi creativ înseamnă, în primul rând, a avea încredere în ceea ce simți și a lăsa aceasta senzație să aducă ceva nou în plan material. Creativitatea artistului depășește zona rațională și face loc manifestărilor intuiției și ale inteligenței emoționale.

„Creativitatea se regăsește în învățare, sub toate aspectele ei, și cu toate caracteristicile produsului creat” a declarat psihologul Constantin Valush despre relația dintre creativitate și învățare [1 p. 23].

Toți artiștii sunt creativi? Ce înseamnă, de fapt, să fii artist? Când știi că rezultatul muncii tale este artă? De ce alegem această cale?

Conștiința artistului este ceea ce face ca „o zi să fie diferită de alta, o oră de alte ore” [2 p. 58]. Asta înseamnă că atunci când știm cine suntem, calitatea intențiilor artistice se schimbă, își modifică valoarea și își măresc spațiul de manifestare, trecând dincolo de limitele impuse de scena de spectacol, în cazul teatrului sau al muzicii, și ajungând în sufletele spectatorilor și chiar mai departe, în spațiul sufletesc colectiv al întregii lumi. Artistul devine deschis la impulsurile pe care le simte venind din afara propriei sale subiectivități. Acest lucru atrage după sine înlăturarea pericolului pe care manierismele sau tehnica interpretativă fără valențe sufletești le-ar putea avea și face ca artă manifestată să fie un proces viu și în continuă transformare.

Capacitatea artei de a depăși timpul și spațiul fizic este un lucru bine-cunoscut, care a însoțit, de-a lungul vremii, dezvoltarea societății. În cele mai dificile perioade din istoria sa, omenirea a găsit în artă un refugiu, o cale de activare a resurselor pozitive ale vieții. „Limpede nu vezi decât cu inima, ochii nu pot să pătrundă în miezul lucrurilor” [3 p. 24].

După cum afirma Barba, „teatrul nu este o știință exactă, un teren unde se pot obține, transmite și dezvolta anumite rezultate obiective ... numai printr-o reînnoire continuă a propriei conștiințe și a atitudinii noastre personale față de viață, se poate ajunge la o nouă abordare a artei noastre” [4 p. 53].

Pregătirea viitorilor actori

Mediul artistic universitar este diferit de celelalte centre academice. El nu se poate supune aceluiași norme și reguli pe care le găsim în alte școli. Autonomia universitară este absolut necesară pentru a pu-

tea crea un spațiu, o pepinieră, unde viitorii „medici de suflete” să reușească să găsească în viitoarea lor profesie și această latură terapeutică.

Ne dorim ca generațiile viitoare de artiști să găsească în programa de învățământ mai multe cursuri de antropologie, psihologie, sociologie și chiar de istorie a religiilor, în care să aprofundeze evoluția și dezvoltarea artei în raport cu nevoile sufletești ale omului.

După cum afirmă Barba, „neînțelegerea începe cu pedagogia, această situație intimă și deosebită în care o generație își pune la dispoziție experiența – de artă și de viață – unei alte generații. Este cu totul iluzoriu să înveți o serie de elemente, care în realitate nu sunt altceva decât clișee și stereotipuri” [4 p. 54].

De asemenea, sunt binevenite și cursurile de auto-cunoaștere, prin care studenții și-ar putea îmbunătăți atitudinea față de procesul de învățământ în care sunt implicate sau față de domeniul artistic. Ele pot avea un efect benefic și la nivelul îmbunătățirii relațiilor dintre student și profesori, dând astfel naștere unui spațiu mai creativ, mai prolific, de ambele părți.

Atitudinea cadrelor didactice față de studenți este un element foarte important în formarea viitorilor artiști. Dacă în copilărie, omul îi are ca modele pe părinții săi, atunci când începe să meargă la școală, profesorii sunt cei care devin pentru viitorii maturi, modele de gândire și comportament.

În timpul facultății, omul se află față în față cu drumul care duce spre sădirea intențiilor lui profesionale, care îl conduc spre întâlnirea cu întrebările existențiale, care-i vor pava drumul pe care urmează să meargă. Sufletul său freamătă în găsirea unor răspunsuri, a unor certitudini, care să-l facă să meargă cu încredere mai departe. Pentru un viitor artist, de multe ori, viitorul poate să însemne un spațiu al nesiguranței. Nimeni nu poate fi sigur că ceea ce sufletul lui simte să exprime, va găsi ecou în sufletele celorlalți. Un alt element important este dat de răsplata materială, care îi susține artistului capacitatea de a viețui.

Regizorul Andrei Șerban afirma: „ca să treci prin foc și apă, ai nevoie de o forță, de o altă energie, neștiută” [5 p. 187].

Toate aceste elemente creează în sufletul studentului-artist un spațiu vulnerabil, sensibil. Rolul profesorului este acela de a-l încuraja, de a-i da aripi. La rândul său, pedagogul poartă cu sine propriile frământări care, uneori, îl pot împiedica în manifestarea potențialului profesional maxim.

Și între cele două suflete stă arta, care se vrea liant, transfer de cunoaștere, de emoție și care, odată însușit, vrea să fie dus mai departe în lume. „Noi ne jucăm, facem artă, dar oare nu exploatăm drama adevărată a unor oameni în timp ce ei înșiși suferă” [5 p. 22].

Spre deosebire de celelalte domenii, numărul studenților facultăților de arte este mai mic, existând chiar grupe de maxim 10 studenți sau ore de lucru individual. Întâlnirea care are loc între studenți și profesori, poate fi un prim element în crearea acestei experiențe dintr-o posibilă perspectivă terapeutică.

În cadrul facultăților de teatru, la specializarea actorie, întâlnim în primul an ca obiect de studiu improvizația, care poate fi văzută ca o explorare personală a studentului, care să-i permită să creeze bazele pe care vor fi întruchipate viitoarele personaje. Rolul acestei etape este unul definitoriu în abordare viitoarei profesii, deoarece este primul pas pe care studentul îl face în explorarea universului său interior. Ea este, practic, o incursiune în subconștient, unde îi sunt stocate amintirile, emoțiile, trăirile, care îl vor ajuta să găsească elemente de construcție a unor individualități diferite de a sa.

Spațiul pe care profesorul trebuie să îl asigure este acela al siguranței, al protecției, al suportului și al însoțirii atente. Pedagogul trebuie să fie un foarte fin psiholog care să observe posibilele pericole pe care studentul le poate întâmpina. Auzim de foarte multe ori indemnul de “a se arunca” în zona trăirilor emoționale ale unui personaj. Cât de sănătos este acest indemn din punct de vedere psihic sau mental? Care este efectul pe care un profesor îl dorește din partea studentului? Este vorba de o înlăturare a blocajelor sau o încercare de experimentare a unor trăiri?

Spațiul universitar-artistice este, într-adevăr, un spațiu al experimentelor dar, atunci când folosim în acest demers emoțiile și mentalul studentului, așa cum se întâmplă în special în actorie, este nevoie de o atență supraveghere din partea profesorului. Actoria poate fi o cale de dezvoltare personală, atunci când însoțitorul acestui proces are abilitățile necesare acestor transformări, dar ce ne facem în cazul în care întâlnim oameni care nu reușesc să susțină aceste procese și care creează în sufletul studentului traume, care vor putea fi cu greu reparate ulterior. Ce calitate a pedagogului-artist este indispensabilă exercitării acestei profesii?

Profesorul de actorie este primul terapeut cu care se întâlnește viitorul artist. Relația dintre cei doi este definitivă pentru felul în care, după absolvirea facultății, actorul se va întâlni cu lumea culturală din care va face parte și modul în care va reuși să se integreze în acest spațiu.

Asta nu înseamnă că, în timpul studenției, cadrele didactice trebuie să-ți iluzioneze studenții, evidențiindu-le numai părțile pozitive, ci este bine ca ei să încerce să îmbrace în haina diplomației și a bunăvoinței lucrurile mai puțin încurajatoare pe care le văd la viitorii artiști și să le creeze acestora spațiul în care să poată să-și exploreze aceste aspecte și să le transforme în resurse creative.

Studentul la actorie are nevoie să fie tratat ca o individualitate și ca o parte a unui mecanism. Așa cum un sportiv este pregătit și susținut de antrenorul său, studentul actor are nevoie să fie ajutat în timpul facultății să-și contureze și fortifice propria personalitate, pentru a putea face față cu succes provocărilor care îl așteaptă în lumea teatrală. Un bun profesor nu-l pregătește pe student pentru o profesie, ci pentru viață. Latura profesională este doar un aspect.

Suflet și emoție

Actoria este o cale de evoluție. Teatrul este spațiul în care actorul poate să opereze în substraturile cele mai fine ale sufletului și să aducă alinare. Pentru acest lucru, este nevoie ca starea lui emoțională să fie capabilă să recunoască și să creeze arhetipuri care să-i amintească omului de starea inițială de sănătate.

Responsabilitatea pe care o are actorul față de spectator este, de multe ori, lăsată în plan secund. În cadrul cursurilor universitare, credem că ar fi necesară și o analiză a impactului pe care evenimentele artistice prezentate pe scena și modul în care ele sunt manifestate de către actori, îl are asupra publicului. Educația artistică trebuie susținută și de dezvoltarea morală. Spațiul de acțiune al artei teatrale este sufletul. În această zonă fragilă, actorul nu poate intra oricum. Actul de încredere pe care spectatorul i-l acordă artistului trebuie să fie recompensat cu un act artistic de valoare, atât culturală, cât și morală.

În spațiul cultural, actorul îi arată omului oglinzi, în care să poată recunoaște părți din sufletul lui care au nevoie să fie hrănite sau transformate, dar modul în care el face acest lucru trebuie să fie unul lipsit de agresivitate. Arta contemporană folosește uneori această abordare, spectatorul fiind privit doar ca un receptor, fără a se ține seama de vulnerabilitatea spațiului emoțional al omului.

Concluzii

Viitorii artiști, înainte de a pătrunde în lumea artistică a teatrului, este bine să fie conștienți de misiunea pe care o au de îndeplinit în acest loc. Scena nu este neapărat un loc unde actorii să-și demonstreze talentul sau să-și etaleze frumusețea exterioară, ci un spațiu sacru unde, ca într-un spital, oamenii vin pentru a-și vindeca sufletul. Ei pot avea în mână bisturiul care să-i vindece sau unul care să le provoace o rană.

Legătura dintre teatru ca manifestare culturală și teatru ca terapie este dat de intenția sădita înaintea începerii pregătirii pentru spectacol, dar și de maniera artistică în care actorii, regizorii și producătorii aleg să reprezinte spectacolul pe scenă.

Dacă aceste două coordonate, culturală și terapeutică, nu formează un tot și sunt scindate, rezultatul final poate fi considerat un produs comercial și nu o operă artistică. Studenților trebuie să li se vorbească despre importanța acestei valențe terapeutice, fără de care arta are doar valoare enunțiativă și nu una real artistică.

„O întâlnire în doi: ochi în ochi, față în față. Și când îmi vei fi alături îți voi lua ochii și-i voi pune în locul alor mei și tu vei lua ochii mei și-i vei pune în locul alor tăi și atunci eu te voi privi cu ochii tăi și tu mă vei privi cu ai mei” spunea Jacob Levy Moreno [6 p. 53].

Referințe bibliografice

1. VALUSH, C. *Învățarea experimentală prin dramaterapie*. București: Sper, 2013.
2. STANISLAVSKI, K.S. *Munca actorului cu sine însuși*. București: Nemira, 2018.
3. SAINT-EXUPÉRY, A. *Micul Prinț*. București: RAO, 2013.
4. BARBA, E. *Teatrul – singurătate, meșteșug, revoltă*. București: Nemira, 2010.
5. ȘERBAN, A. *Cartea atelierelor*. București: Nemira, 2013.
6. MORENO, J.L. *Scrieri fundamentale*. București: Trei, 2009.